

Herfstfotografie



De herfst is ongetwijfeld de meest fotogenieke periode van het jaar. De natuur maakt zich langzaam klaar voor de winter en overal verschijnen prachtige herfsttinten. Het landschap barst bijna van de kleuren: omstandigheden waarop mening natuur- en landschapsfotograaf ieder jaar opnieuw zit te wachten. In dit artikel bekijken we hoe je al dat moois ook nog eens goed op beeld kunt vastleggen. *Tekst Bart Heirweg – www.bartheirweg.com*

De astronomische herfst start op 21 september, maar toch is het dan nog even wachten vooraleer de eerste herfstkleuren opduiken. De bomen en struiken moeten zich namelijk eerst klaarmaken voor hun winterslaap. Dit doen ze voornamelijk om vocht vast te houden. Bomen kunnen immers moeilijker vocht onttrekken bij lagere temperaturen of wanneer het vriest. Door hun bladeren te laten vallen voorkomen ze dus uitdroging. De dagen worden korter en in de bladeren kan minder chlorofyl aangemaakt worden. Hierdoor verschijnen overal prachtig gele, rode of bruine tinten. De geur van afgevalen en rottende bladeren hangt in de lucht, het harde zonlicht van de zomer maakt plaats voor zachter licht en het uur om op te staan wordt iets democratischer. De herfst heeft met andere woorden alle ingrediënten om het hart van elke natuur- en landschapsfotograaf sneller te laten slaan.

De piek van de herfst valt meestal tussen 20-25 oktober en 10-15 november, maar varieert van jaar tot jaar en is ook locatiegebonden. Hoe kleurrijk de herfst wordt, is vooral afhankelijk van de weersomstandigheden, in het bijzonder de temperatuur en neerslag. Droog weer met zonnige koude dagen garanderen de mooiste herfstkleuren, tot enkele najaarsstormen voorgoed een einde maken aan al deze pracht.

Nevel en mist

Naast prachtige kleuren brengt de herfst nog een ander welkom geschenk voor een landschapsfotograaf. Doordat de nachten koeler worden, vergroot ook de kans op nevel en mist. Zeg

nu zelf, wat is er mooier dan een kleurrijk beuken- of eikenbos gehuld in nevel bij het eerste licht van de dag? Na een heldere nacht, wanneer het flink is afgekoeld, is de kans op enkele mistbanken het grootst. Mist kan je echter ook leren voorspellen. Mistige omstandigheden ontstaan namelijk wanneer de luchttemperatuur in de buurt komt van het dauwpunt. Op dat moment stijgt de vochtigheid in de lucht, met vorming van dauw, nevel of mist. Via tal van weersites of apps kan je voor een locatie bij jou in de buurt de dauwpunttemperatuur raadplegen. Wanneer de temperatuur 's nachts in de buurt komt van dat dauwpunt, dan mag je vorming van nevel en mist verwachten. Hou hierbij wel rekening met de wind. Het moet rustig weer zijn, anders is die mist zo weer weg.



Mistig bos in de Vlaamse Ardennen, gefotografeerd met lichte telelens.

f/10 – 150mm – ISO400 – ½ sec

De bossen in

Wie op zoek wil gaan naar herfstkleuren denkt onmiddellijk aan het bos. Uiteraard zijn vooral loofbossen interessant, want met uitzondering van de lork of larix (die overigens mooi geel kleurt in de herfst) behouden naaldbossen in de herfst en winter hun groene kleur. In het bos fotograferen is echter niet eenvoudig. Je wordt vaak overweldigd door al de kleurenpracht en grijpt al snel naar de breedhoeklens om al dat moois in één beeld te vatten. Toch levert dit zelden de beste foto op. Het bos bevat veel storende elementen, die in de foto een erg onrustige sfeer creëren. Het chaotische karakter van bossen leent zich niet eenvoudig tot mooie composities. Denk dus meer in detail en laat die breedhoeklens even in je fototas zitten. Probeer de sfeer en de kleuren van het bos weer te geven door in te zoemen op bepaalde hoekjes en details. Hiervoor kan je best een telezoomlens zoals een 70-200mm, eventueel in combinatie met een teleconverter, gebruiken. Focus bijvoorbeeld op een groepje bomen en neem alleen de boomstammen op in het beeld. Let wel op dat alle stammen mooi in beeld komen en niet overlappen. Grote witte delen van de lucht kan je best vermijden, want die leiden enkel de aandacht af van het onderwerp van je foto. Hier kan je voor één keer eventueel fotograferen met beperkte dieptescherpte (bijvoorbeeld f5.6). Zo hou je de achtergrond een stuk rustiger, en win je bovendien wat aan licht in het vaak donkere bos.

Noodzakelijk kwaad

Willen of niet, wie in het bos fotografeert zal een statief moeten meesleuren. Het is een noodzakelijk kwaad, want als je 's morgens vroeg in het bos fotografeert zullen de sluitertijden al snel oplopen. Hier kan je dus niet zonder een stevig statief voor de juiste ondersteuning. Ik raad ook aan om de beeldstabilisatie uit te schakelen en manueel scherp te stellen. Gebruik de live view functie om precies te focussen of om de scherpte na te kijken. Eventuele bewegingsonscherpte door trillingen, kan je vermijden door een afstandsbediening te gebruiken - eventueel in combinatie met de mirror-lockup of spiegelopklappen.

Dichte mist

Bossen zijn ook een zeer dankbaar onderwerp in dichte mist. Ik vermeldde al dat bossen eerder chaotisch zijn. Mist verbergt veel van die chaos, waardoor composities rustiger worden en het onderwerp gemakkelijker in beeld te brengen is. Bovendien creëert die mist ook een mysterieus sfeertje en het diffuse licht zorgt er voor dat je minder snel problemen krijgt met de belichting. De beste effecten krijg je eigenlijk wanneer het helemaal dicht zit van de mist; op zo'n moment kan je toch weinig andere landschappen fotograferen. Het hoeft natuurlijk niet altijd nevelig of mistig te zijn. Ook bij grijs of regenachtig weer kan je aan de slag in het bos. Het zachte diffuse licht bij dergelijke omstandigheden zorgt er namelijk voor dat de kleuren en herfsttinten optimaal tot hun recht komen.



Boslandschap in de mist. Mist verbergt veel chaos en maakt de compositie overzichtelijk.

f/5 – 122mm – ISO400 – 1/200 sec

Voorgrondelementen

Worstel je nog steeds met de compositie, ga dan op zoek naar voorgrondelementen om het beeld meer structuur te geven en de compositie rustiger te maken. Plaats bijvoorbeeld eens een varen in de voorgrond. De groene kleur contrasteert vaak mooi met de afgevallen roodbruine bladeren. Je kan ook op zoek gaan naar een omgevallen boom: die zorgt voor lijnen, diepte en structuur in de foto. Wanneer je met dergelijke voorgrondelementen werkt, moet je ervoor zorgen dat alles mooi scherp is. Creëer voldoende scherptediepte door het diafragma hoger in te stellen. Een diafragma waarde tussen f/11 en f/16 verzekert je van die scherpte. Komt de voorgrond tot erg dicht bij de lens dan kan je beter denken aan een focus-stack. Hiervoor maak je twee of drie foto's met verschillende scherpstelpunten. Je stelt eerst scherp op de voorgrond en vervolgens maak je een tweede foto waarbij je het scherpstelpunt meer naar achteren legt. Achteraf kan je deze foto's combineren in Photoshop (of aanverwante software).



Bos tijdens de herfst met varens op de voorgrond.

f/11 – 19mm – ISO200 – ½ sec

Kikvorsperspectief

In het bos kan je ook eens op je rug gaan liggen en met je breedste lens de abstracte vormen en lijnen van de kalende boomkruinen fotograferen. Een statief gebruiken vanuit dergelijke benarde positie is onbegonnen werk. Zet daarom de ISO-waarde wat hoger en het diafragma iets lager. Zo wordt de sluitertijd korter en kan je gewoon uit de hand fotograferen. Als je tegen de lucht in fotografeert zal je flink moeten overbelichten om de bomen en bladeren goed belicht te krijgen. Dat de lucht hierdoor eventueel wat uitbrandt is in principe minder van belang. De foto gaat ten slotte vooral om de bomen en niet om de lucht. Als je twijfelt of de belichting correct is, raadpleeg dan het histogram. Dit doe je overigens best na elke foto.



Kale boomtoppen in kikvorsperspectief.

f/13 – 16mm – ISO400 – 1/20 sec

Polarisatiefilter

Veel fotografen denken dat een polarisatiefilter enkel zinvol is bij zonlicht, maar ook bij herfstlandschappen in het bos of langs een rivier of beek komt deze filter handig van pas. Een polarisatiefilter bevordert namelijk kleurtinten en kleurcontrasten. Op die manier kan je de herfstkleuren extra in de verf zetten. Bovendien vermindert zo'n filter de reflectie: niet alleen van het wateroppervlak, maar ook van natte, vochtige bladeren. Hierdoor komen de kleuren nog beter tot hun recht. Wanneer ik herfstlandschappen ga fotograferen in het bos, zit de polarisatiefilter er nagenoeg standaard op. Hou er wel rekening mee dat zo'n filter ongeveer anderhalve stop licht tegenhoudt en de sluitertijd dus langer wordt. Een goed statief blijkt dus nog maar eens onontbeerlijk.

Bossen en heuvels

Naast bossen zijn er uiteraard nog een heleboel locaties die tijdens de herfst een bezoekje waard zijn. Ga bijvoorbeeld op zoek naar een heuvelachtig landschap waar je vanop verschillende plaatsen een mooi zicht krijgt op de lager gelegen beboste heuvels. Heuvelland in Zuid-Limburg of de Belgische Ardennen zijn hiervoor misschien wel de uitgelezen locaties. Vanaf een hoog uitkijkpunt krijg je een goed zicht op de kleurrijke boskruinen onder je. Met de telelens kan je details van de kleurrijke boomtoppen fotograferen. Bij mistige omstandigheden kan je hier ook aan de slag met het gelaagde landschap. Het loont tevens om te wachten tot wanneer de zon langzaam de mistbanken wegbrandt en steeds meer van de heuvels en valleien laat zien.

Platteland

Op het platteland kan je op zoek gaan naar een oude eik of beuk die eenzaam in het weiland staat. De roodbruine kleur van de kruin contrasteert mooi met het groene gras. Bovendien geef je hiermee

misschien de aanzet tot een vierseizoenen foto. Dergelijke locaties lenen zich perfect om in alle seizoenen te fotograferen en een leuk minireeksje van te maken. Noteer precies de locatie en hoek van waaruit je gefotografeerd hebt en hou nauwkeurig de compositie en brandpuntsafstand bij. De vier foto's moeten immers identiek zijn om een geslaagd effect te bekomen.

Details

Tijdens de herfst hoef je uiteraard niet alleen landschappen te fotograferen. Je kan ook letten op details die de sfeer van dit seizoen perfect weergeven. Een afgefallen blad bedekt met dauwdruppels of de nerven van gebladerte in tegenlicht kunnen leuke foto's opleveren. Ook in en langs rivieren of beken zijn tal van interessante foto's te maken. Vaak is het wateroppervlak bezaaid met afgefallen bladeren en kan je op zoek gaan naar abstracte details of reflecties.



Eikenblad bedekt met dauwdruppels.

f/16 – 56mm – ISO400 – 1/8 sec



Herfstbladeren in een riviertje.

f/14 – 163mm – ISO100 – ½ sec

Ook paddenstoelen en de herfst zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Paddenstoelen leven immers van de afbraak van dood materiaal. Met al die afgefallen bladeren is er tijdens de herfst dood materiaal genoeg. Paddenstoelen fotografeer je best met een macro- of telelens, maar toch is dat niet zo eenvoudig. Om te beginnen ga je best op zoek naar een goed onderwerp. Niet alle paddenstoelen zullen mooie plaatjes opleveren. Kies een onderwerp dat gemakkelijk te benaderen is. Een paddenstoel die laag bij de grond staat, verborgen tussen de wortels van een boom, zal je moeilijk goed in beeld kunnen brengen. Een exemplaar dat wat hoger staat op een boomstomp of een dode tak is iets toegankelijker en dus gemakkelijker vanuit verschillende posities te fotograferen. Bovendien heb je zo vaak minder snel last van storende elementen in de achtergrond en kan je het

beeld rustiger houden. Handel bij het fotograferen van paddenstoelen ook altijd met respect voor de natuur: zorg dat de paddenstoelen na het nemen van de foto onaangeraakt verder kunnen groeien.



Paddenstoel omgeven door herfstbladeren.

f/4.5 – 150mm – ISO200 – 1/40 sec

Om zo'n onderwerpen volledig tot z'n recht te laten komen, ga je best op zoek naar een kleurrijke voor- of achtergrond. Een opname van een paddenstoel spreekt immers het meest als de foto ook de prachtige herfstkleuren in beeld brengt. Lukt het niet meteen om die kleuren terug te vinden in de gekozen setting, dan kan je zelf enkele mooi gekleurde herfstblaadjes voor en achter de paddenstoel plaatsen. Vervolgens fotografeer je met erg weinig scherptediepte (bvb. f/2.8) zodat de blaadjes mooi onscherp worden en een prachtig kleurrijk bokeh vormen rondom de paddenstoel. Aangezien de hoed van een paddenstoel vrij dik is, zal die bij weinig scherptediepte nooit volledig scherp kunnen zijn. Ook hier kan je dan gebruik maken van 'focus-stacking' en meerdere beelden met verschillende scherpstelpunten combineren. Zo kan je het onderwerp helemaal scherp fotograferen, maar blijft de voor- en achtergrond mooi diffuus. In tegenstelling tot landschapsfotografie heb je, afhankelijk van de gekozen scherptediepte, nu wellicht een hele reeks foto's nodig om de paddenstoel volledig scherp afgebeeld te krijgen.



Porseleinzwammen in tegenlicht.

f/9 – 150mm – ISO400 – 1/30 sec

Sommige paddenstoelen laat zich ook goed fotograferen in tegenlicht. De vaak gefotografeerde porseleinzwam is hiervoor een dankbaar onderwerp. Deze zwam vind je vaak op dode beukentakken of -stammen. Deze slijmerige paddenstoel is half doorzichtig en licht mooi op wanneer de zon door z'n hoed schijnt. Ontbreekt natuurlijk licht, dan kan je een vergelijkbaar effect bereiken door gebruik te maken van een klein led lampje.



*Paddenstoelen in boslandschap,
gefotografeerd breedhoeklens.*

f/10 – 20mm – ISO400 – 1/40 sec

Je kunt ook paddenstoelen fotograferen met de breedhoeklens. Met de camera op de grond, vlakbij het onderwerp, kan je een paddenstoel wat meer in z'n natuurlijke leefomgeving laten zien. Kan je niet dicht genoeg scherpstellen om het onderwerp voldoende groot af te beelden, dan kan je gebruik maken van extension tubes of tussenringen om de scherpstelafstand van de lens te verkleinen.

Toplocaties tijdens de herfst:

- Het Deelerwoud op de Veluwe met z'n eindeloze heidevelden, uitgestrekte bossen, heuvels en valleien.
- Het Speulder- en Sprielderbos nabij Putten en Ermelo is één van de mooiste en oudste bossen van Nederland. Dit bos wordt gekenmerkt door kromgegroeide bomen en geheimzinnige wandelpaden. Het bos wordt dan ook vaak het 'bos met de dansende bomen' genoemd.
- De Oisterwijkse Bossen en Vennen nabij Tilburg. Deze mix van prachtige vennen en oude naaldbossen met hier en daar enkele kleine fotogenieke eilanden is beslist een bezoekje waard tijdens de herfst.
- De Leuvenumse bossen vind je in de buurt van Harderwijk. Deze oude loofbossen langs de Hierdensche of Leuvenumsche beek zijn ideaal om herfstkleuren en hun reflecties in het water te fotograferen.
- Wat verder van huis in de Hoge Venen vind je langs de Hoëgne rivier, een reliëfrijk en rotsachtig riviertje middenin de loofbossen in de buurt van Sart-Lez-Spa, typische herfstlandschappen die je in Nederland niet meteen vindt. Hier is het heerlijk wandelen en leuk experimenteren met lange sluitertijden.
- Langs de Semois in de buurt van Bouillon in de echte Ardennen vind je prachtige bossen en een heuvelrijk landschap met geweldige vergezichten over de beboste valleien en de lager gelegen rivier.